

پیشگفتار

ترجمه ریشه در تاریخ و فرهنگ هر ملت دارد و قدمت آن به درازای تاریخ بشر می رسد. متونی که از زبانی به زبان دیگر ترجمه شده اند، در رهگذر زمان، غنای واژگانی زبان مقصد، شناخت بهتر بسترهای فرهنگی و گاه تبلور اندیشه‌ها را به ارمغان آورده‌اند. درباره‌ی تعریف ترجمه به ویژه ترجمه‌ی متون ادبی، همواره مطالب نظری بسیاری از طرف زبان‌شناسان و متخصصان حوزه‌ی ترجمه گفته و نوشته شده است. شاید سخن به گزاف نگوئیم اگر ادعا کنیم به تعداد صاحب‌نظران در این حوزه، تعاریفی نیز از ترجمه ارائه شده است. اما همیشه پرسشهایی از این دست نیز مطرح بوده است: «ترجمه آیا فن است یا هنر، مهارت است یا ذوق؟ آیا با خواندن چند تعریف از ترجمه و دانستن چند تئوری و نظریه درباره‌ی مسائل مربوط به ترجمه در سطح کلان می توان مترجم ادبی شد و یا مترجم ادبی تربیت کرد؟» چه بسا پاسخ ساده و گذرا به این پرسش «خیر» است، چرا که به صرف تسلط بر زبان مبدأ و مطالعه‌ی چند تئوری نمی‌توان انتظار معجزه در ترجمه داشت! رسالت اصلی مترجم ادبی فراتر از انتقال پیام نویسنده است. برخی از افراد که خود تجربه‌ی کافی در عرصه‌ی ترجمه ندارند یا حتی بعضی از مترجمان حرفه‌ای که به صورت تجربی وارد کارزار ترجمه شده‌اند، ممکن است مخالف بحث «تربیت مترجم ادبی» باشند، ولی عموم صاحب‌نظران بر سر این مسئله اتفاق نظر دارند که اگر اصول نظری مهم همراه با راهکارهای عملی مطرح و جزء به جزء تجربه بشود، آموزش ترجمه‌ی ادبی در سطح خرد امکان‌پذیر است.

خوشبختانه طی سالهای اخیر، کوششهای خوبی در زمینه‌ی آموزش ترجمه‌ی ادبی در سطح کمی و کیفی صورت گرفته است. دانشجویان خوش‌اقبال نسل جدید، برای آشنایی با فرایند ترجمه و فهم بهتر متون ادبی و برگردان آنها، به دلیل دسترسی ساده به برخی از امکانات از جمله کتابهای آموزشی، مقاله‌ها، سخنرانیها و ... ظاهراً دیگر در مضیقه نیستند. با این همه گاهی پیش می‌آید که دانشجویی با شور و علاقه به ترجمه‌ی متنهای ادبی روی می‌آورد ولی در نهایت از حاصل کار خود راضی نمی‌شود و احساس می‌کند که با متنی خشک و بی‌روح روبه‌رو شده و خلاصه آنکه چیزی در ترجمه‌اش کم است. هدف از تألیف کتاب حاضر پرداختن به همین موضوع است: هدف یاری رساندن به دانشجویانی است که مشتاق هستند بدانند چگونه می‌توانند فراتر از ترجمه‌ی ساده، با موفقیت گام بردارند و در عرصه‌ی عمل، طعم خوش ترجمه‌ی آثار ادبی را بچشند.

دانستن زبان از جمله شروط لازم برای هر مترجم است اما این شرط به تنهایی کافی نیست و هر کسی که زبان خارجی بلد باشد، ممکن است مترجم خوبی از آب درنیاید، زیرا ترجمه‌ی فعالیتی خلاقانه است که در زبان مقصد نمود پیدا می‌کند و مورد توجه قرار می‌گیرد؛ پس مترجمی موفق تر است که قابلیت‌های زبان مادری خود را در ترجمه بهتر نشان بدهد. با در نظر گرفتن این واقعیت، تأکید می‌کنیم که اگرچه مطالب و تمرینهای این کتاب می‌تواند در رفع بسیاری از مشکلات دانشجویی در ترجمه‌ی ادبی مؤثر واقع شود، تقویت زبان فارسی و احاطه به فنون نگارشی نباید مورد غفلت قرار گیرد و دانشجویان علاقه‌مند به کار ترجمه بهتر است با خواندن آثار برجسته و ماندگار ادبی (ادبیات داستانی، شعر کلاسیک، شعر نو و ...) و نیز مقابله

ترجمه‌های خوب و ارزشمند با متون اصلی، پیوسته در جهت تسلط بر زبان مادری خود و کسب تجربه‌های لازم در کار نوشتن تلاش کنند. سواى این قضیه، علاقه‌مندان به ترجمه ادبی باید با مطالعه نشریه‌های مناسب و مرتبط با ادبیات از اطلاعات عمومی لازم و به روز برخوردار شوند و نیز دارای روحیه تحقیق باشند، یعنی درباره نویسنده، جهان بینی او یا متنی که از او ترجمه می‌کنند، در صورت ضرورت به کتابهای مرجع و منابع معتبر مراجعه نمایند و سطح آگاهی خود را ارتقاء بخشند. ناگفته پیداست که مترجمی که با موضوعات تاریخی، مفاهیم فرهنگی و مسایل اعتقادی و باورهای مردمی نهفته در متون ادبی آشنا باشد، بسیار راحت‌تر و با سرعتی بیشتر از عهده ترجمه برمی‌آید.

مخاطبان این درسنامه چنانکه از عنوان آن پیداست، دانشجویان دروس «ترجمه متون ادبی» (کارشناسی ارشد) و نیز «ترجمه متون نظم و نثر» (کارشناسی) هستند. لذا، به رغم محدودیت زمانی در این دروس دو واحدی، کوشیده‌ایم در هشت فصل (بی‌آنکه وارد مباحث صرفاً نظری و تئوریهی گوناگون ترجمه بشویم)، دانشجویان عزیز را در سیری منظم و آکادمیک با مهم‌ترین مسائل مربوط به ترجمه ادبی آشنا کنیم و تا حد مقدور، توجه آنها را به کارهای ارزشمند مترجمان خوب جلب نماییم¹.

متذکر می‌شویم از آنجا که ترجمه و کار بر روی همه متنهایی که در پایان هر فصل به عنوان تمرین آمده است، به دلیل نبود وقت کافی در طول یک ترم تحصیلی میسر نیست، انتخاب متن در هر تمرین بر عهده استاد محترم و بنابر تشخیص او خواهد بود. همچنین در بخش پیوست، ترجمه‌های برگزیده‌ای را از ادوار و انواع ادبی مختلف آورده‌ایم تا امکان بیشتری جهت بررسی ترجمه آثار مترجمان ورزیده و مقابله آنها با متون اصلی برای دانشجویان فراهم شود.

محمدجواد کمالی

دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد

<http://kamali.mshdiau.ac.ir/>

¹. کلیه جمله‌ها و متونی را که نام مترجم در پایان آنها قید نشده، نگارنده به فارسی برگردانده است.